

ศาลเจ้า

สายน้ำสามแผ่นดิน

น้ำจืดวัน

สายน้ำสามแผ่นดิน

ISBN : 978-974-451-851-4

พิมพ์ครั้งที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๑

จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม

จำนวน ๒๓๐ หน้า

ราคา ๒๐๐ บาท

กองบรรณาธิการ

โครงการแม่น้ำเพื่อชีวิต

โครงการฟื้นฟูนิเวศวิทยาในภูมิภาคอินโดจีนและพม่า

ศูนย์ข่าวสารวัน

ผลิตโดย

โครงการแม่น้ำเพื่อชีวิต

โครงการฟื้นฟูนิเวศวิทยาในภูมิภาคอินโดจีนและพม่า

ศูนย์ข่าวสารวัน

ร่วมจัดทำโดย

Salween Watch

EarthRights International

Karen Environmental and Social Action Network (KESAN)

เอื้อเพื่อข้อมูลโดย

SAPAWA

Shan Women's Action Network

Shan Herald Agency for News

Images Asia

Karen River Watch

Karenni Development Research Group

Mon Progressive Youth Organization

ออกแบบ/พิมพ์ที่

วนิดาเพรส เชียงใหม่ ๐๘๑-๙๘๓๘๕๖๙

ดำเนิน

เรื่องราวของ “สาละวิน” ยังไม่เป็นที่รู้จักกันกว้างขวางเหมือนดั่ง “แม่น้ำโขง” ทั้งที่เป็นสายน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนและแหล่งพืชพันธุ์ สัตว์น้ำ รวมทั้งระบบนิเวศที่มีคุณค่ากับ “สามแผ่นดิน” ทั้ง จีน พม่า และไทย

ความมั่งคั่งและคุณค่าของสาละวิน ที่เคยดำรงมายาวนาน จึงถูกทิศทางการพัฒนาแห่งทุน และนโยบายรัฐแห่งจีน พม่า และไทย รุกล้ำเพียงเพื่อผลประโยชน์แห่งเศรษฐกิจ ที่เอื้อต่อกลุ่มทุนเป็นหลัก

ไม่ใช่ดีต่อชุมชนเก่าแก่มากมายที่อาศัยลุ่มน้ำสาละวิน ทั้งเพื่อดำรงชีวิตและดำรงวัฒนธรรมแห่งชนเผ่า รวมทั้งรักษาระบบนิเวศให้ผู้คนที่อยู่ห่างไกล โดยคนจำนวนมากอาจยังไม่รับรู้ว่า การต่อสู้เพื่อรักษา “สาละวิน” เป็นระบบนิเวศที่เป็นเนื้อเดียวกันของผู้คนทั่วโลก ที่ต้องพิทักษ์ปกป้องไว้ร่วมกัน

“รัฐ” ที่อาศัยอำนาจโดยปราศจากการเคารพและไม่ยึดมั่นหลักการ “สิทธิในการพัฒนา” ที่ชุมชนและผู้คนต่างต้องมีสิทธิมีส่วนร่วมในการจัดการ การวางแผน การใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน จึงทำให้เกิดโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ ทั้งของรัฐ และกลุ่มทุนที่อนุญาตโดยรัฐ นับแต่เขื่อนต่าง ๆ จาก จีน จนมาถึงพม่า ที่ผู้คนต่างไม่มีโอกาสร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ตั้งแต่ต้น

รัฐไทยเองก็พยายามแสวงหาผลประโยชน์จากลำน้ำประเทศเพื่อนบ้าน ทั้งพม่า ลาว และกัมพูชา โดยเฉพาะการสร้างเขื่อนเพื่อไฟฟ้า การตัดไม้ จนถึงการลงทุนอุตสาหกรรมและบริการในยุคสมัยใหม่

ประชาชนไทย จึงมีพันธะภาระหน้าที่อันสำคัญ ในการร่วมมือและเกื้อหนุนประชาชนประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะที่อยู่ในเผด็จการเช่นพม่า ในการเปิดเผยข้อมูลเรื่องราว ทั้งความมั่งคั่งและคุณค่า ทั้งวิถีชีวิตผู้คน และการเปิดเผยข้อมูลโครงการขนาดใหญ่ต่างๆ ที่รัฐไทยร่วมกับรัฐพม่า ดำเนินการโดยไม่เคารพต่อสิทธิของประชาชนทั้งสองฟากฝั่ง รวมทั้งการตีแผ่ถึงโครงการและผลกระทบที่ดำเนินมาจากแผ่นดินจีน

คณะผู้จัดทำหนังสือ “สาละวิน สายน้ำสามแผ่นดิน” จึงมีคุณูปการอย่างสำคัญต่อการประมวลข้อมูลทั้งวิถีชีวิต และนโยบายแห่งรัฐจีน พม่า และไทย ที่กำลังกระทบต่อ “สาละวิน” และผู้คนแห่งลุ่มน้ำสาละวิน เนื่องจากเป็นข้อมูลที่ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักกันของประชาชน พม่า ไทย จีน และทั่วโลก แม้จะยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ทั้งหมด แต่มีคุณค่ายิ่งในการสร้างความเข้าใจต่อประชาชนไทย ที่น่าจะเป็นทุนแห่งการสร้างพลังสำคัญในการช่วยสนับสนุนพี่น้องพม่าทุกชนเผ่า ในการพิทักษ์ปกป้อง คุณค่า และรักษาวิถีชีวิตที่สงบสุข งดงามของชนเผ่าต่างๆ รวมทั้งรักษาฐานทรัพยากรที่มีความอุดมสมบูรณ์ เพื่ออนาคตลูกหลานประชาชนในพม่า

ทั้งนี้ด้วยความมุ่งมั่นและเชื่อมั่นร่วมกันว่า สักวันหนึ่งพี่น้องประชาชนทุกชนเผ่าในพม่า จะได้มีโอกาสอยู่ในรัฐที่เป็นประชาธิปไตยกว่าปัจจุบัน และมีโอกาสวางแผนจัดการอย่างมีส่วนร่วมในฐานทรัพยากรของตนเอง เพื่อความยั่งยืนของประชาชนทุกชนเผ่าในพม่า และสันติภาพ ความสงบสุข ความอุดมสมบูรณ์แห่งพี่น้องประชาชนทั่วโลกนั่นเอง

สุนี ไชยรส
กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
พฤษภาคม ๒๕๕๑

ดำเนินขม

แม่น้ำสาละวินเป็นแม่น้ำนานาชาติ มีต้นกำเนิดจากที่ราบสูงทิเบต ไหลผ่าน ๓ ประเทศ คือ จีน พม่า และไทย (หากนับทิเบตเป็นอีกประเทศหนึ่งต่างหาก ซึ่งเป็นต้นน้ำก็ถือว่า ๔ ประเทศ) ลุ่มน้ำสาละวินเป็นดินแดนที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ เป็นที่สุดแห่งหนึ่งของความหลากหลายทางชีวภาพของมนุษยชาติ มีชื่อของประเทศหนึ่งประเทศใด แม่น้ำสาละวินไหลผ่านดินแดนวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ที่มีความน่าสนใจ เช่นเดียวกับลุ่มแม่น้ำอื่นๆ

เป็นที่น่าเสียดายว่า คนไทยส่วนใหญ่รู้จักแม่น้ำสาละวินน้อยกว่าแม่น้ำโขง ซึ่งไหลผ่านพรมแดนไทย-ลาวทางภาคอีสาน เหตุผลหนึ่ง อาจเป็นเพราะพรมแดนตะวันตกซึ่งแม่น้ำสาละวินไหลผ่านเป็นดินแดน “ชายขอบ” ทั้งทางภูมิศาสตร์และการเมืองทางชาติพันธุ์ ด้านภูมิศาสตร์นั้น การเดินทางไปยังแม่น้ำสาละวินจะต้องข้ามภูเขาหลายลูกเพื่อไปให้ถึงอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อไปถึงแล้วก็ยังต้องนั่งเรือผ่านเกาะแก่ง โขดหินและป่าดิบชื้นกว่าจะได้พบบ้านเรือนของชาวกะเหรี่ยง กลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในชุมชนสองฝั่งแม่น้ำสาละวินมาหลายชั่วอายุคน

ทางด้านการเมืองทางชาติพันธุ์ ชุมชนสองฝั่งที่ตั้งอยู่บนแม่น้ำสาละวินเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง หรือ ปกาเกอญอ ซึ่งเป็น “คนส่วนน้อย” ของประเทศไทย (แต่เป็นคนส่วนใหญ่ของลุ่มน้ำสาละวิน) ความรู้สึกชาตินิยมที่ฝังลึกในจิตสำนึกของคนไทย จึงเป็นอุปสรรคต่อการรับรู้เกี่ยวกับพรมแดนและผู้คนที่ยังอาศัยอยู่ในพื้นที่แถบนี้ ภาษาที่ใช้สื่อสารคือภาษากะเหรี่ยงที่แตกต่างไปจากภาษาตระกูลไท-ไต เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้คนภายนอกไม่อาจเข้าถึงชุมชนของผืนป่าสาละวินได้ง่าย นอกจากนี้ ชุมชนที่อยู่อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำสาละวินในเขตประเทศพม่าก็ยังต้องเผชิญกับสงครามกลางเมืองจนต้องลี้ภัยสงครามเข้ามาอยู่ในค่ายพักพิงชั่วคราวฝั่งไทยอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ทศนคติที่คนไทยส่วนใหญ่มองประชาชนสองฝั่งแม่น้ำสาละวินจึงเป็นไปในทางลบมากกว่าบวก ความเป็น “คนอื่น” ของผู้คนเหล่านี้จึงถูกผลิตซ้ำในจินตนาการของคนไทยส่วนใหญ่ตลอดเวลา

หนังสือ “สาละวิน สายน้ำสามแผ่นดิน” เล่มนี้จึงนับเป็นการเปิดโลกทัศน์ของคนไทยให้มองแม่น้ำสาละวินในหลากหลายมิติ ทั้งมิติด้านธรรมชาติ ด้านการพัฒนา ด้านพลังงาน ด้านวัฒนธรรมและด้านสิทธิมนุษยชน หนังสือเล่มนี้จะช่วยให้คนไทยได้หันกลับมาทบทวนโครงการพัฒนาต่างๆ ที่เราต้องการตัดดวงผลประโยชน์จากประเทศเพื่อนบ้านว่าพลังงาน “ราคาถูกลง” อาจเป็นเพียงแค่ตัวเลขแหกตา แต่สิ่งที่ประชาชนไทยและพม่าจะต้องสูญเสียไปอาจมีมูลค่ามหาศาลกว่าตัวเลขลงๆ ที่นักสร้างเขื่อนบอกกับพวกเรา สังคมไทยน่าจะพัฒนาไปข้างหน้าด้วยการรักษาสายน้ำสาละวินให้ไหลตามธรรมชาติ และเคารพสายธารวัฒนธรรมที่หลากหลายให้งอกงามไปพร้อมกับวัฒนธรรมไทย

ชยันต์ วรรณะภุติ
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๑๘ สิงหาคม ๒๕๕๑

คำนำ

นับตั้งแต่พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นต้นมา ประชาชนในกลุ่มน้ำสาละวิน ได้เดินทางผ่านช่วงที่มีความยากลำบากมากที่สุดอีกช่วงหนึ่ง ภายใต้เงาหมิพของบรรดานักสร้างเขื่อนจากไทย พม่าและจีน ที่ต่างกระหายเข้ามาตักตวงผลประโยชน์จากสายน้ำที่ยังคงบริสุทธิ์มากที่สุดแห่งหนึ่งของมนุษยชาติ โครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำบนแม่น้ำสาละวินมากมายนับไม่ถ้วน ตั้งแต่ประเทศจีนลงมาถึงพม่าและไทย ถูกเสนอให้เป็นแหล่งพลังงานไฟฟ้าราคาถูก เพื่อป้อนให้ระบบเศรษฐกิจที่ไม่รู้จักคำว่าพอเพียง ของไทยและจีน ผ่านเครือข่ายสายส่งที่เชื่อมโยงถึงกันในระดับภูมิภาค

เบื้องหลังไฟฟ้าราคาถูกจากเขื่อนสาละวินคือ ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างสลับซับซ้อนแก่กลุ่มต่างๆ ตั้งแต่กลุ่มบริษัทหรือสถาบันที่รับจ้างเป็นที่ปรึกษา กลุ่มบริษัทก่อสร้างขนาดใหญ่ กลุ่มสถาบันการเงินทั้งในและต่างประเทศ รัฐวิสาหกิจไฟฟ้าของแต่ละประเทศ และผลประโยชน์แอบแฝงในเรื่องการกวาดล้างชนกลุ่มน้อยในประเทศพม่าทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยประชาชนที่อาศัยในกลุ่มน้ำสาละวินได้ประโยชน์เป็นเพียงเศษขี้หวักสำหรับรางวัลตอบแทน กับการต้องถูกบังคับให้สละวิถีชีวิต วัฒนธรรมและถิ่นที่อยู่อาศัย และความล่มสลายของระบบนิเวศตลอดลุ่มน้ำสาละวินตั้งแต่ต้นน้ำถึงปากแม่น้ำ

ตลอดระยะเวลา ๕ ปีที่ผ่านมาของความพยายามทักท้วงจากประชาชนและเครือข่ายภาคประชาสังคมในกลุ่มน้ำสาละวิน และระดับนานาชาติ เพื่อการตรวจสอบโครงการเขื่อนสาละวินในด้านต่างๆ ดำเนินไปด้วยข้อจำกัดมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อจำกัดทางการเมืองในพม่าและจีน เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้กระบวนการติดตามตรวจสอบแทบจะเป็นไปไม่ได้

อย่างไรก็ตามถึงแม้ในประเทศไทยจะมีข้อจำกัดทางการเมืองน้อยกว่าอีก ๒ ประเทศ แต่รัฐวิสาหกิจไฟฟ้าของไทยก็ได้สร้างเงื่อนไข

โดยไปสร้างข้อตกลงผูกมัดตนเองให้ใช้กฎหมายของประเทศพม่า ในกรณี การสร้างเขื่อนฮัตจี เพื่อหลีกเลี่ยงการตรวจสอบจากประชาชนและภาค ประชาสังคมไทย นับเป็นการกระทำที่น่าอับอายมากที่สุดประการหนึ่งใน สังคมไทยและสังคมโลก นอกจากนี้สังคมไทยยังถูกโฆษณาชวนเชื่อว่า รัฐบาลทหารพม่าจะนำรายได้จากการขายไฟฟ้า ไปพัฒนาคุณภาพของ ประชาชนในพื้นที่ด้านการศึกษา การสาธารณสุขและโภชนาการ และจะทำให้ ไม่มีผู้อพยพจากพม่าเข้ามายังประเทศไทยเช่นในปัจจุบัน ถือเป็น การโฆษณาแบบหล้อหลอนไม่เห็นว่รัฐบาลทหารพม่าได้ปฏิบัติกับประชาชน ของตนเองอย่างไร ในกรณีภัยพิบัติจากพายุไซโคลนนาร์กีส ในเดือน พฤษภาคม ๒๕๕๑

การทำหนังสือ “สาละวิน สายน้ำสามแผ่นดิน” เล่มที่สองนี้ (เล่มแรก คือ เขื่อนสาละวิน โศกนาฏกรรมสองแผ่นดิน, ๒๕๔๖) กองบรรณาธิการ ได้พยายามรวบรวมข้อมูลในทุกๆ ด้านที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศแม่น้ำ สาละวิน วิถีชีวิตของผู้คนที่หลากหลาย โครงการเขื่อนสาละวินและปัญหา ผลกระทบในทุกๆ ด้าน ให้ทันกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อย่างรวดเร็วในช่วง ๕ ปีมานี้

กองบรรณาธิการปรารถนาให้หนังสือเล่มนี้เป็นสื่อสะท้อนให้เห็นถึง ชีวิตของคนตัวเล็กๆ ที่อาศัยและพึ่งพาสาละวิน และเป็นเสมือนเสียงแห่ง มโนธรรมเพื่อให้เราหลีกเลี่ยงโศกนาฏกรรมที่กำลังจะเกิดขึ้น

กองบรรณาธิการขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งต่อเพื่อนกัลยาณมิตร ทุกคนและทุกองค์กรที่ร่วมกันจัดทำหนังสือเล่มนี้จนสำเร็จ ขอขอบคุณ เป็นอย่างยิ่งต่อการเอื้อเฟื้อข้อมูลการวิจัย รายงานภาคสนาม บทความ บทสัมภาษณ์ รูปภาพ ความคิดเห็น รวมไปถึงพันธมิตรร่วมบริจาคเงิน ในการพิมพ์โดยไม่ประสงค์จะออกนาม

ข้อผิดพลาดใดๆ ก็ตามที่เกิดขึ้น เป็นความรับผิดชอบของ กองบรรณาธิการทั้งสิ้น คุณูปการใดๆ ที่หากเกิดจากหนังสือเล่มนี้ ก็ขอให้ เป็นเสียงแห่งมโนธรรมในการปกป้องสิทธิและวิถีชีวิตของคนพื้นถิ่นแห่ง ลุ่มน้ำสาละวิน

กองบรรณาธิการ
เชียงใหม่ สิงหาคม ๒๕๕๑

••• ๙๕๒๒๒ •••

๑

สาละวิน : สายน้ำและชีวิต

๓๓

โครงการพัฒนาขนาดใหญ่บนแม่น้ำสาละวิน

๔๙

เขื่อนท่าช้าง เมื่อสายน้ำของชาวจีนรัฐฉานหยุดไหล

๖๙

เขื่อนสาละวินชายแดนทวายนะสามแผ่นดิน

๘๙

ฮัตจี เขื่อนกลางสนามรบ

๑๐๙

โครงการผันน้ำ น้ำยมตอนล่าง - อ่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล

๑๒๓

ประเด็นที่ต้องตระหนักเสียงอุทธรณ์ต่อมโนธรรม

๑๗๑

ย้อนรอยผลประโยชน์โครงการเขื่อนสาละวิน

๑๘๗

สัมภาษณ์ 'ชินชม สง่าราศรี กรีเซ่น' :

ข้าแหละโครงสร้างไฟฟ้าไทยจากแผนประเทศถึงบิลค่าไฟ

๒๐๑

ภาคผนวก ลำดับเหตุการณ์ โครงการเขื่อนสาละวิน

อภิธานศัพท์

กฟผ.	- การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย
กองกำลัง DKBA	- Democratic Karen Buddhist Army
กองกำลัง KNPP	- Karenni National Progressive Party
กองกำลัง KNU	- Karen National Union
กองกำลัง SPDC	- State Peace and Development Council
กองกำลัง SSA	- Shan State Army
กองกำลังทหารราบเบา LIB	- Light Infantry Battalion
ปตท.	- บจก. การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย
ม.รทก.	- ระดับความสูงจากน้ำทะเล มีหน่วยเป็นเมตร
ลบ.ม.	- ลูกบาศก์เมตร
DSM	- Demand-side Management (การจัดการด้านความต้องการ)
EIA	- Environmental Impact Assessment (การศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม)
EXIM Bank	- Export and Import Bank (ธนาคารเพื่อการนำเข้าและส่งออก)
GDP	- Gross Domestic Product (ผลผลิตมวลรวม)
ICRC	- International Committee of the Red Cross (องค์การกาชาดสากล)
IDPs	- Internal Displaced Persons (ผู้พลัดถิ่นภายใน)
ILO	- International Labor Organization (องค์การแรงงานสากล)

KnWO	- Karenni Women's Organization (องค์กรสตรีคะเรนนี่)
KRW	- Karen River Watch
LNG	- Liquid Natural Gas (แก๊สปิโตรเลียมเหลว)
MDA	- Mass Drug Administration
MEPE	- Myanmar Electric Power Enterprise (การไฟฟ้าพลังน้ำของพม่า)
MoA	- Memorandum of Agreement
MoU	- Memorandum of Understanding
MSF	- Médecins Sans Frontières (องค์กรแพทย์ไร้พรมแดน)
OCH	- Operational Control Headquarter
PDP	- Power Development Plan (แผนพัฒนาพลังงานไฟฟ้า)
PNO	- Pa-O National Organization (องค์กรปะโอแห่งชาติ)
SAPAWA	- องค์กรสภาวะเพื่อสิ่งแวดล้อมแห่งฉาน
Salween Watch	- กลุ่มเฝ้าระวังแม่น้ำสาละวิน
SHRF	- Shan Human Rights Foundation
SIA	- Strategy Impact Accessment (การประเมินผลกระทบเชิงยุทธศาสตร์)
SWAN	- Shan Women's Action Network (เครือข่ายปฏิบัติการสตรีไทใหญ่)
TBBC	- Thai Burma Border Consortium
WHO	- World Health Organization (องค์การอนามัยโลก)

